

*Morten Pilegaard**

Medicinske ordbøger

Fagsproglig oversættelse og tekstproduktion er blandt handelshøjskollernes varemærker. I en periode havde Statens Humanistiske Forskningsråd (SHF) oversættelse af fagsproglige tekster (OFT) som et særligt nationalt satsningsområde, og Århus var under overskriften "Oversættelsesorienteret metaleksikografi" centrum for det teoretiske og praktiske arbejde med de fagsproglige oversættelsesværktøjer. Det nationale og lokale samarbejde inspirerede både nye og eksisterende projekter - bl.a. inden for medicinsk fagsprog.

Dette bidrag vil fokusere på to af de fire medicinske ordbogsprojekter, der siden 1993 har været eller er undervejs på Engelsk Institut, og som har draget fordel af etableringen af et leksikografisk forskningsmiljø på Handelshøjskolen i Århus. Den tidsmæssige sammenhæng mellem de omtalte projekter og OFT-projektet fremgår af følgende oversigt

OFT									
<i>Medicinsk ordbog DK-UK, UK-DK</i>									
			<i>Vinterberg/Bodelsen. DK-UK Revision af medicinske termer</i>						
					<i>Combinatory Dictionary of Medical English Usage Medicinsk kollokationsordbog</i>				
					<i>Medicinsk-odontologisk ordbog Dansk-engelsk, engelsk-dansk</i>				
1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999			

De to ordbogsprojekter, som dette bidrag omhandler, er *Medicinsk ordbog. Dansk-engelsk, engelsk-dansk* og *Combinatory Dictionary of Medical English Usage*. Begge projekter er på flere måder nyskabende. Dels fordi teoretikere og praktikere inden for lingvistik, lægevidenskab

* *Morten Pilegaard
Handelshøjskolen i Århus
Engelsk Institut
Fuglesangs Allé 4
DK-8210 Århus V*

og medicinalindustri samarbejder. Og dels fordi samarbejdet resulterer i nogle oversættelsesværktøjer, hvis koncept adskiller sig fra tidligere fagordbøgers koncept og dermed er med til at sætte en ny standard for leksikografisk indhold og design.

1. *Medicinsk ordbog. Dansk-engelsk, engelsk-dansk*

Ordbogen er den første medicinske ordbog i Danmark og blev udgivet i september 1994. Ordbogen, der primært er beregnet på oversættelse af danske medicinske tekster til engelsk har ca. 20.000 oversatte opslagsord og ordforbindelser i den grundlæggende dansk-engelske del, der som noget nyt er både leksikon og ordbog i ét. Som leksikon forklarer og sammenligner den de engelske oversættelsers betydning og brug i sundhedsvidenskabelige tekster. Som ordbog viser den, hvordan ordene udtales og anvendes i ordsammensætninger og på tekstplan. Og som noget nyt gives der en faglig forklaring på målsproget. Den faglige forklaring er ikke en definition i klassisk forstand, men en kort tekst, som fortæller om det oversatte ords betydning, dets betydningsmæssige afgrænsning mod nærsynonymer og om andre særlige forhold, der gør sig gældende for brugen af det pågældende ord. Forklaringen gives på målsproget, engelsk, for på den måde at øge ordbogens anvendelighed som et redskab ikke kun ved oversættelse men også ved tekstproduktion på målsproget og ved sprogrevision af medicinske tekster på engelsk.

De fleste lemmata forsynes med mere end en ækvivalent, hvis betydning og brug forklares, eksempelvis som vist for udvalgte ækvivalenter til lemmaerne *lægemiddel* og *anfald*:

lægemiddel pharmaceutical

A medicinal drug, i.e. a chemical compound. Preferred to *drug* by pharmacists and manufacturers, especially as a designation of drugs which are commercially refined or prepared or synthetically manufactured. The term is also used to distinguish strictly therapeutic substances from other substances of similar origin or composition

anfald fit

..."*Fit* is still used in Britain in the sense *an epileptic seizure* as a neutral, descriptive term without pejorative connotations, but in the United States and Canada it is outmoded in medical contexts, and *seizure* and *convulsion* are preferred"

Forklaringerne giver således ikke kun information om, hvad de enkelte ord betyder, men også om hvordan de bruges. For eksempel gives der ikke mindre end 7 ækvivalenter til ordet *anfald*, hvor den tilhørende definitoriske forklaring ovenfor kun viser sprogsbrugsafsnittet.

2. *Dictionary of Medical English Usage*

Projektet med udarbejdelse af en fagsproglig kollokationsordbog udspringer af ønsket om at imødekomme et behov for et fagsprogligt tekstproduktionsværktøj for medarbejdere inden for sundhedssektoren og sundhedsvidenskaberne, der producerer tekster direkte på målsproget. Projektet støttes af SHF og udmøntes i udarbejdelsen af en kollokationsordbog for det medicinske fagsprog. Ordbogen laves ud fra et meget omfattende engelsk tekstkorpus, der består af indscannede artikler fra to årgange af Journal of American Medical Association og British Medical Journal, en lærebog og ca. 700 sundhedsvidenskabelige tekster hentet via internettet. Korpus bruges til systematisk udledning og opstilling af frekvente fagsproglige kollokationer. Kollokationer etableres efter samme principper, som er anvendt i almensproglige kollokationsordbøger, eksempelvis BBI Combinatory Dictionary of English. Et eksempel på hvordan opslagsord forklares og ordforbindelser opføres systematisk efter ordklasse:

- pain** n, C/U A more or less localized sensation of discomfort, distress, or agony resulting from the stimulation of specialized nerve endings. The ending *-algia* added to the medical term for the part affected is more or less familiar, as neuralgia (nerve pain) or myalgia (muscle pain). The ending *-odynia* is less familiar, but, like *-algia*, it indicates pain of the site indicated by the stem to which it is affixed.
- v+n+: to arouse, cause, evoke, give rise to, induce, inflict, produce ~.
- v+n÷: to abolish, allay, dull, ease, kill, relieve, soothe, suppress ~.
- adj+n: acute, agonizing, boring, burning, continuous, crampy, crushing, darting, deep, dull, excruciating, gnawing, intense, intermittent, intolerable, intractable, lancinating, piercing, progressive, radiating, recurrent, severe, shooting, stabbing, steady, sudden, tearing, throbbing, unremitting, violent.
- n+v: ~ may appear, arise, disappear, persist, radiate, recur, resolve, spread, subside, wear off.

n+n: an attack of ~; a feeling, pang, pathway spasm, stab, threshold, twinge of ~.

prep+n: in ~ (to be in chronic ~, he was in ~).

3. Vækst og samarbejde

Fælles for Medicinsk ordbog, Dansk-engelsk, engelsk-dansk og Combinatory Dictionary of Medical English Usage er, at de imødekommer et meget stort behov for hjælpemidler til tekstproduktion på engelsk. Behovet for sådanne hjælpemidler er klart og stærkt stigende inden for sundhedssektoren og medicinalbranchen og ikke mindst inden for sundhedsvidenskaberne, hvor videnstilegnelse og -formidling accelererer i takt med den teknologiske udvikling og de uddannelsesmæssige og videnskabelige miljøers internationalisering. Interessen for ovennævnte projekter afspejles bl.a. i betydelig virksomhedssponsorering og i støtte til projekterne fra SHF.